

Abstrakt

Rigorózní práce představuje nejprve poznatky o životě, díle a nauce svatého biskupa a mučedníka Ireneje z Lyonu. Jeho původ z Malé Asie z okruhu sv. Polykarpa, žáka sv. Jana Evangelisty, ukazuje jeho znalost janovské teologie patrné v jeho dílech. Kontakty s Římem dávají podklad jeho fundamentálně-teologické argumentaci o přednostnosti římské církve založené na svatých apoštolech Petrovi a Pavlovi. Také je uvedena jeho intervence u sv. papeže Viktora I. v tzv. sporu o datum Velikonoc. Jako biskup v Lyonu byl činný apologeticky zejména proti gnózi, což potvrzuje jeho spis *Adversus haereses*. Evangelizační úsilí vyjadřuje dílo *Demonstratio apostolicae praedicationis* jakožto „nejstarší katechismus křesťanské nauky“ (Benedikt XVI.).

Témata z děl byla vypsána ve vztahu k teologickým disciplínám: V biblické teologii je ukázána jednota Starého a Nového zákona a potvrzována kanonicita většiny novozákonních spisů. Ve fundamentální teologii církevní tradice oproti gnózi zaručuje autentické předávání křesťanské zvěsti nepřetržitě od apoštolů. V dogmatické teologii jsou patrné základy trinitologie, teologické antropologie, christologie a soteriologie, mariologie, pneumatologie a eklesiologie, sakramentologie a eschatologie.

Ač jsme chtěli střed této práce rozvrhnout podle jednotlivých teologických témat, nebylo to možné bez vztahu k „recapitulatio“, jakožto ústřední koncepci či architektonickému principu teologie lugdunského biskupa. Nejprve se vysvětluje etymologický a biblický původ (*Ef* 1,10) výrazu „recapitulatio omnium in Christo“, které ukazuje na obnovení, napravení (instauratio), shrnutí (resumé), naplnění a sjednocení stvoření pod jednou Hlavou, Kristem Rekapitulátorem procházejícím celý lidský život a poslušností napravujícím neposlušnost Adama. Paralelně poslušnost Panny Marie napravuje neposlušnost rajské panny Evy. Chápání Krista coby Hlavy těla Církve odkazuje na přítomnost eklesiologie *Listu Efesanům*.

V jednání Nejsvětější Trojice navenek jsou „Boží Logos“ a „Boží Moudrost“ označovány jako „ruce Boží“. Jedná se však jakoby o „nástroje neoddělené“ od činitele, takže není možné mluvit o neortodoxním subordinacianismu ontologickém, ale pouze legitimním subordinacianismu funkčním.

Vztah mezi výrazy „imago Dei“ a „similitudo Dei“ na základě *Gn* 1,27 dává nahlédnout do teologické antropologie lyonského biskupa. Člověk po pádu do hříchu „similitudo Dei“ sice ztrácí, ale Bůh mu ve své dobrotě a trpělivosti ponechává vtištěné „imago Dei“. „Similitudo Dei“ je potom navráceno člověku Kristem Pánem vykoupenému.

Teologie smlouvy u sv. Ireneje dává porozumět jeho chápání Boží ekonomie, kde je popisována Boží pedagogika, když Bůh graduálně uděluje člověku smlouvu vrcholící v nové a věčné smlouvě v Kristu, která všechny dřívější v sobě zahrnuje (rekapituluje) a je naplněním jejich zaslíbení.

Argumentem proti doketismu je důraz na pravost Kristova lidství: skutečné Vtělení Božího Slova (*Jn* 1,14) skutečně narozeného v lidství z Panny Marie skutečně vykupujícího celého člověka.

Citace učení sv. Ireneje v univerzálním církevním Magisteriu jsou tématem 3. kapitoly a ukazují významnost lugdunského biskupa. Výrazným zjištěním bylo, jak se v průběhu času měnilo složení těchto témat.

V 19. století a na začátku století 20. se v rámci zkoumaných textů jednalo spíše o defenzivní obraty v souvislosti s obranou před racionalismem, modernismem a zmínky o přednostnosti římské církve byly stavěny proti nekatolickým pojetím Církve.

Počínaje papežem Piem XII. se začíná hovořit o „recapitulatio“ a o roli Panny Marie v dějinách spásy. Druhý vatikánský koncil neznamenal žádnou změnu původních témat, ale navíc k nim přidává citace z oblasti teologické antropologie (*GS*), kdy se ukazuje důstojnost člověka spaseného Kristem Pánem s ohledem na eklesiologii (*LG*) a pneumatologii, které jsou u sv. Ireneje vždy úzce spojené. Výpověď našeho autora o Písmu svatém jakožto inspirovaném celku kanonických knih je reflektována též v konstituci *Dei verbum*.

V pokoncilní době se papežové ve svém učení také nemálo odvolávají na sv. Ireneje. Dvě promluvy věnované přímo jemu byly popsány šířeji. V první se sv. papež Jan Pavel II. zastavuje zvláště u teologické antropologie našeho autora. Tato promluva je ve vlastním českém překladu přílohou práce. U druhé se papež Benedikt XVI. soustředí zase na systematický popis apoštolské tradice v pojetí lugdunského biskupa.